

ESKİ VE ORTA TÜRKÇE İLE İLGİLİ ETİMOLOJİ ÇALIŞMALARI ÜZERİNE BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ

Dr. Ertan BESLİ*

Öz

Bu bibliyografya denemesinde “Eski ve Orta Türkçe ile ilgili Etimoloji Çalışmaları” üzerine Türkiye’de ve yurt dışında yapılmış olan kitap, sözlük, makale ve derleme gibi konu ile doğrudan ilintili çalışmalara yer verilmiştir. Bibliyografyada yer verilen çalışmalar yazarlarının soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Anahtar kelimeler: Eski ve Orta Türkçe, Etimoloji, Bibliyografya.

Abstract

A Bibliographic Essay Related To The Etymological Works Of Old And Medieval Turkish

In this bibliography there is a list of studies such as books, dictionaries, articles and compilations about “The Etymology of Old and Medieval Turkish Language” prepared in Turkey or abroad. The items are listed according to the names of writers in the bibliography.

Key words: Old And Medieval Turkish Language, Etymology, Bibliography.

Sovyetler Birliği’nin yıkılması ile bazı Türk toplulukları kendi devletlerini kurmuştur. Tarihi ve kültürel bağları sebebi ile Orta Asya’ya büyük ilgi duyan Türkiye, bu genç Türk Cumhuriyetleri ile sosyal, ekonomik, siyasî, bilimsel ve kültürel ilişkiler kurmuştur; söz konusu ilişkiler bu gün de gelişmektedir. Bu yüzden Türk Dünyası’nın ortak değerleri ve taşıdığı kıymet her geçen gün daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda

* Fatih Vatan Lisesi İngilizce ve Rusça Öğretmeni.

“Eski ve Orta Türkçe ile ilgili Etimoloji Çalışmaları” edebiyat, folklor, tarih ve Türk Dili bakımından çok önemlidir.

Etimoloji dil biliminin en önemli çalışma alanlarından biridir. Eski ve Orta Türkçe ile ilgili etimoloji çalışmaları ise uzun zamandır devam ediyor. Özellikle 19., 20. ve 21. yüzyıllarda yurt dışında Eski ve Orta Türkçe’nin, yurt içinde ise Türkiye Türkçesi ve civarında kullanılan kelimelerin etimolojik sözlükleri yayımlanmıştır. Türkçenin etimolojisi ile ilgili yurt dışında yayımlanan eserler çoğunlukla Rusça, Almanca, Fransızca, Macarca ve İngilizcedir. Yabancı dilde yayımlanan bu eserleri iyi değerlendirebilmek için birden fazla dil bilmek gereklidir.

8. - 13. yüzyıllar arası yazılan Türkçe metinlerin malzemesine dayanan Eski ve Orta Türkçe üzerine yapılan etimoloji çalışmaları ve söz konusu saha araştırmalarına kaynak olabilecek eserler aşağıdaki bibliyografyada gösterilmeye çalışılmıştır. Bibliyografyada Türkiye Türkçesi ve civarının yanı sıra Rusça, Almanca, İngilizce, Fransızca ve Macarca eser adları da yer almaktadır.

Bibliyografya

- 1- Akalın, M., *Tarihi Türk Şiveleri*, Ankara 1979, Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- 2- Arat, Reşit R., *Kutadgu Bilig* (İndeks), İstanbul 1979, Türk Kültürünü Araştırma Yayınları Enstitüsü, C. III.
- 3- Arat, Reşit R., *Eski Türk Şiiri*, Ankara 1991, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 4- Arat, Reşit R., *Kutadgu Bilig* (Metin), Ankara 2007, TDK Yayınları, C. I.
- 5- Bang, W., “Über die Türkischen Namen einiger Grosskatzen”, 1917, KSz, Vol. 17, s. 112-146.
- 6- Bang, W., von Gabain, A., *Türkische Turfan Texte*, 1929, SPAW, C. I.
- 7- Bang, W., von Gabain, A., *Türkische Turfan Texte*, 1929, SPAW, C. II.
- 8- Bang, W., von Gabain, A., *Türkische Turfan Texte*, 1930, SPAW, C. III.
- 9- Baskakov, N.A., *Dialekt Kumandintsev: Grammatičeskiy Oçerk, Teksti, Perevodı i Slovar’*, Moskva 1972, Nauka.
- 10- Baskakov, N.A., *Dialekt Lebedinskih Tatar-Çalkantsev (Kuukiji): Grammatičeskiy Oçerk Teksti, Perevodı i Slovar’*, Moskva 1975, Nauka.
- 11- Baskakov, N.A., *Altayskaya Sem’ya Yazıkov i Eyo İzuçeniye*, Moskva 1981, Nauka.
- 12- Baskakov, N.A., *Tyurkskaya Leksika v “Slove o Polku İğoreve”*, Moskva 1985, Nauka.
- 13- Brockelmann, C., *Osttürkische Grammatik der İslamischen, Literatursprachen Mittelasiens*, Leiden 1954, Müstakil.

- 14- Caferoğlu, A., *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 1968, TDK Yayınları.
- 15- Choi, Han-Woo, *Türkçe, Korece, Moğolca ve Mançu-Tunguzcanın Karşılaştırmalı Ses ve Biçim Bilgisi*, Ankara 2010, TDK.
- 16- Clauson, G., *Turkish and Mongolian Studies*, London 1962, Royal Asiatic Society Prize Publication Fund, Vol. XX.
- 17- Clauson, G., *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford 1972, The Clarendon Press.
- 18- Devellioğlu, F., *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, 21. bs., Ankara 2004, Aydın Kitabevi.
- 19- Dilaçar, A., *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Ankara 1995, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- 20- Dilçin, C., *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 1983, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- 21- Doerfer, G., *Turkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, Wiesbaden 1963, CAJ, C. I.
- 22- Doerfer, G., *Turkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, Wiesbaden 1965, CAJ, C. II.
- 23- Doerfer, G., *Turkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, Wiesbaden 1967, CAJ, C. III.
- 24- Doerfer, G., Tezcan, S., *Wörterbuch des Chaladsch (Dialekt von Charrab)*, Budapest 1980, Müstakil.
- 25- Edgerton, F., *Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary*, New Delhi 2004, Munshiram Manoharlal Publishers, reprint XXVIII, Vol: 1-2.
- 26- Egorov, V.G., *Etimologičeskiy Slovar' Çuvaşskogo Yazıkı*, Çeboksarı 1964, Çuvaşskoe Knijnoe İzdatel'stvo.
- 27- Ercilasun, A.B. v.d., *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Ankara 1992, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- 28- Eren, H., *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara 1999, Bizim Büro Basım Evi.
- 29- Ergin, M., *Dede Korkut Kitabı*, Ankara 2009, TDK, C. I (7. Tıpkıbasım).
- 30- Ergin, M., *Dede Korkut Kitabı, (İndeks-Gramer)*, Ankara 2009, TDK, C. II. (Tıpkıbasım).
- 31- Gamkrelidze T.V., İvanov, V.V., *İndoyevrapeyskiy Yazık i İndoyevrapetsi: Rekonstruktsiya i İstorika-tipologičeskiy Analiz Prayazıkı i Protokol'turı*, Tbilisi 1984, İzdatel'stvo Tbilisskogo Universiteta, C. I-II.
- 32- Goçiyayeva, S.A., Süyünçev, H.İ., *Karaçayev-Balkarsko-Russkiy Slovar'*, Moskva 1989, Russkiy Yazık.
- 33- Gortsevskaya V.A., v.d., *Sravnitel'nyy Slovar' Tunguso-Man'çjur-skih Yazıkı*, Lenindrad 1975, Nauka, C. I.

- 34- Gortsevskaya V.A., v.d., *Sravnitel'nyy Slovar' Tunguso-Man'çjurskih Yazıkov*, Lenindrad 1977, Nauka, C. II.
- 35- Gülensoy, T., *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara 2007, TDK.
- 36- Haenisch, E., *Worterbuch zu Manghol un Niuça Tobçaan, Geheime Geschichte der Mongolen*, Leipzig 1939.
- 37- Haltod, M., *The Mongol-English Practical Dictionary*, Chicago 1949-1953, Evangelican Alliance Mission.
- 38- Hatipoğlu, V., "Türkçedeki Eklerin Kökeni", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 1972, s. 267-273.
- 39- Hatipoğlu, V., *Türkçedeki Eklerin Kökeni*, Ankara 1981, TDK.
- 40- İlliç-Svitiç, V.M., *Altayskiye Dental'nyye: t, d, z*, VYa 1963.
- 41- İlliç-Svitiç, V.M., *Sravnitel'nyy Slovar' (b-k)*, Moskva 1971, Akademiya Nauk, C. I.
- 42- İlliç-Svitiç, V.M., *Sravnitel'nyy Slovar' (l-z)*, Moskva 1976, Akademiya Nauk, C. II.
- 43- İlliç-Svitiç, V.M., *Sravnitel'nyy Slovar' (r-q)*, Moskva 1984, Akademiya Nauk, C. III.
- 44- İvanov, V.V., "Nazvaniya Metallov", 1976, *İstoriko-Filologičeskiy Jurnal*, No: 4, s. 75.
- 45- Janukazov, T., *Kazak Tilinin Sözdigi*, Almatı 1999, Day Press.
- 46- Joki W., *Wörterverzeichnis der Kyzyl-Sprache*, Helsinki 1953, Helsinki Publication.
- 47- Kakuk. S., *Sur le Phonétique de la Langue Salar*, Budapest 1962, AO, T. XV, Fasc. 1-3.
- 48- Kaşgarlı, M., *Divanü Lûgat-it-Türk*, Ankara 2006, TDK, C. I-II-III-IV.
- 49- Kononov, A.N., *Grammatika Tyuretskogo Literaturnogo Yazıka*, Moskva-Leningrad 1956, İzdatelstvo AN.
- 50- Kononov, A.N., *Grammatika Tyurkskih Runičeskih Pamyatnikov VII-IX. vv.*, Leningrad 1980, Nauka.
- 51- Kowalewski, J.E., *Dictionnaire Mongol-Russe-Français*, Kazan 1844-1849, Paragon Book Reprint Corporation, Fac. I-III.
- 52- Kök, A., Hakaniye Türkçesi Kur'an Çevirileri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi, *TDAV*, İstanbul (2007/171) Kasım-Aralık, s. 107-120.
- 53- Lessing, F.D., *Moğolca-Türkçe Sözlük*, Çev. Günay Karaağaç, Ankara 2003, TDK.
- 54- Levitskaya, L.S., *İstoričeskaya Morfologiya Çuvaşskogo Yazıka*, Moskva 1976, Nauka.
- 55- Ligeti, L., *Regib Török jövevényaszavaink Magyarázatához*, 1933, MNy.
- 56- Ligeti, L., *Notes sur le Vocabulaire Mongol d'Istanboul*, 1963.

- 57- Ligeti, L., *Un Vocabulaire Sino-Ouigour des Ming*, "Les Kao-tch'ang-kouan yi-chou" du Bureau des Traducteurs, Budapest 1966, Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae.
- 58- Malov, S.E., *Yeniseyskaya Pismennost' Tyurkov. Teksti i Perevodi*, Moskva-Leningrad 1952, İzdatelstvo AN.
- 59- Meliooranskiy, P.M., *Arab-Filolog o Turetskom Yazıke*, 1900, SPb.
- 60- Mudrak, O.A., *İstoriçeskiye Sootvetstviya Çuvaşskih i Tyurskih Glasnih: Opit Rekonstruksii i İnterpretatsii*, Moskva 1993, Ran.
- 61- Musayev, K.M., *Leksika Tyurkskih Yazıkov v Sravnitel'nom Osveşenii (Zapadno Kıpçakskaya Gruppa)*, Moskva 1985, Nauka.
- 62- Nadelyayev, V.M., v.d., *Drevnetyurskiy Slovar'*, Leningrad 1969, Nauka.
- 63- Novikova, K.A., "Nazvaniya jivotnih v Tunguso-Man'çjurskih Yazıkah", *Altayskiye Etimologiyi*, Leningrad 1984, s. 189-218.
- 64- Ojegov, S.İ., Şvedova, N., *Tolkoviy Slovar' Russkogo Yazıka*, Moskva 1992, Akademiya Nauk.
- 65- Poppe, N.N., *Mongol'ckiy Slovar' Mukkadimat al-adab*, Moskva-Leningrad 1938, Trudi İn-ta Vostokovedeniya, C. I. II.
- 66- Radloff, W., *Codex Comanicus*, St. Petersburg 1887, Commissionnaires de l'Académie Impériale des sciences.
- 67- Ramstedt, G.J., *Kalmückisches Wörterbuch*, Helsinki 1935, Suomalais-Ugrilainen Seura.
- 68- Räsänen, M., *Materialien zur Lautgeschichte der Türkischen Sprachen*, Helsinki 1949, Studio Oriantele.
- 69- Räsänen, M., *Versuch eines Etymologyschen Wörterbuch der Türksprachen*, Helsinki 1969, Suomalais-Ugrilainen.
- 70- Rassadin, V.İ., *Mongolo-Buryatskie Zaimstvovaniya v Sibirskih Tyurskih Yazıkah*, Moskva 1980, Nauka.
- 71- Sevortyan, A.V., *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov, Obşetyurkskiye i Mejtyurkskiye Osnovi na Glasniye*, Moskva 1974-1980, Nauka, C. I-III.
- 72- Sevortyan, A.V., Levitskaya, L.S., *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov, Obşetyurkskiye i Mejtyurkskiye Osnovi na Bukvi "j", "y"*, Moskva 1989, Akademiya Nauk.
- 73- Smedt, A. de, Mostaet A., *Le Dialect Mongour Parle par les Mongols du Kansou Occidental: Dictionnaire Mongour-Français*, Pei-ping 1933, Imprimerie de l'Université Catholique, C. III.
- 74- Starostin, S.A., *Altayskaya Problema i Proishojdeniye Yaponskogo Yazıka*, Moskva 1991, Nauka.
- 75- Şçerbak, A.M., "Nazvaniya Domaşnih i Dikih Jivotnih v Tyurskih Yazıkah", *İstoriçeskoye Razvitiye Leksiki Tyurskih Yazıkov*, Moskva 1961, Akademiya Nauk, s. 82-172.

- 76- Şçerbak, A.M., *Sravnitel'naya Fonetika Tyurkskih Yazıkov*, Lenin-grad 1970, Nauka.
- 77- Şçerbinin, V.G., *Russko-Turetskiy Slovar'*, Moskva 1989, Russkiy Yazık.
- 78- Tavkul, U., *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara 2000, TDK.
- 79- Tekin, T., *Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler*, Ankara 1975, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- 80- Tenişev, E., v.d., *Sravnitel'no-İstoriçeskaya Grammatika Tyurkskih Yazıkov-Leksika*, Moskva 1997, Nauka.
- 81- Toparlı, R., v.d., *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara 2003, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- 82- Trubaçev, O.N., *Proishojdeniye Nazvaniy Domaşnih Jivotnih v Slavyanskih Yazıkah*, Moskva 1960, AN.
- 83- Türk Dil Kurumu, *Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü*, 2008, TDK, (Çevrimiçi) <http://www.tdk.gov.tr/>.
- 84- Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, 10. bs., Ankara 2009, TDK.

Sonuç

Bu çalışmada Eski ve Orta Türkçe ile ilgili etimolojik çalışmalar üzerine 84 tane kaynak tespit edilmiştir. Söz konusu kaynaklardan otuz dördü Rusça, yirmi dördü Türkiye Türkçesi, on beşi Almanca, beşi Fransızca, dördü İngilizce ve birer tanesi de Kazak Türkçesi ile Macarcadır. Elde edilen bu verilerin ışığında şu sonuçlara varmak mümkündür:

- a- Eski ve Orta Türkçe araştırmacıları için Rusça ve Almanca bilmek çok önemlidir;
- b- Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren çalışmanın konusu ile ilgili Türkçe kaynakların sayısı artmıştır.